

บทวิจารณ์หนังสือ
Intelligence “...เป็นไปได้ด้วยปัญญา...”
OSHO แปลและเรียบเรียงโดย ประพนธ์ ภาสุขยัต
สำนักพิมพ์ Mind Publishing พ.ศ. 2550

บุษกร โกมลตรี'
Busakon Komontree

ในสภาวะสังคมปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับความรู้ (knowledge) จนกระทั่งมีคำกล่าวที่ว่า “ความรู้คืออำนาจ” จึงเกิดการแข่งขันในเรื่องความรู้เพื่อบุคคลสามารถไขน้าไปสู่สถาบันการศึกษาชั้นนำ เพื่อนำไปสู่สู่การทำงานที่เป็นที่ยอมรับในสังคม และเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการดำรงชีวิต ทว่ากรอบความคิดที่เป็นสูตรสำเร็จเช่นนั้นกลับถูกมองเป็นวิถีที่โง่เขลาอย่างยิ่งใน หนังสือ “Intelligence ...เป็นไปได้ด้วยปัญญา...”

หนังสือ “Intelligence ...เป็นไปได้ด้วยปัญญา...” มีคำโปรยของหน้าปกหนังสือว่า “เขาวนปัญญา...การตอบสนองอย่างสร้างสรรค์กับปัจจุบันขณะ” ตรงกับต้นฉบับภาษาอังกฤษซึ่งชื่อว่า “Intelligence : the Creative Response to Now” เป็นหนังสือที่ถ่ายทอดคำบรรยายของ Osho ครูชาวภารตะร่วมสมัยผู้ได้รับการยกย่องจากหนังสือพิมพ์ ซันเดย์ไทมส์ แห่งลอนดอนว่าเป็นหนึ่งใน “1000 บุคคลสำคัญแห่งศตวรรษที่ 20”

จากคำโปรยของหน้าปกหนังสือ “เขาวนปัญญา...การตอบสนองอย่างสร้างสรรค์กับปัจจุบันขณะ” สืบจากข้อความในหนังสือเช่น “การมีชีวิตอยู่กับหัวนั้นเป็นความโง่ แต่การมีชีวิตอยู่กับใจและสามารถใช้หัวเมื่อใดก็ได้ตามที่ใจต้องการนั้นคือ เขาวนปัญญา...” และ “ใจเป็นนาย หัวเป็นแค่คนรับใช้เท่านั้น – นี่ก็คือ เขาวนปัญญา เมื่อหัวกลายเป็นนาย และสิ่งสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวกับใจ นั่นคือ ความโง่เขลา” (ประพนธ์ ภาสุขยัต, 2550 น. 43) ข้อความข้างต้นเปรียบดั่งการสะกิดเตือนมนุษย์ด้วยถ้อยคำที่ทำทลายถึงการมีชีวิตอยู่อย่างฉลาดหรือโง่เขลาเกี่ยวกับการรู้จักใช้เขาวนปัญญา หนังสือเล่มนี้จึงน่าอ่านอย่างใคร่ครวญและพิเนิจเพราะห้อย่างยิ่งเพราะผู้บรรยาย “Osho” และผู้แปล “ประพนธ์ ภาสุขยัต” สามารถตีแผ่และวิเคราะห์ประเด็นได้อย่างชัดเจนระหว่าง การศึกษา ศาสนา และ เขาวนปัญญา

หนังสือ “Intelligence ...เป็นไปได้ด้วยปัญญา...” ได้แบ่งประเด็นเนื้อหาในหนังสือเป็นบทๆ โดยไม่ใช่ตัวเลขกำกับ แต่แบ่งด้วยชื่อเรื่องที่ประเด็นสำคัญของแต่ละบทแทน ได้แก่ 1) อารัมภบท: “เขาวนปัญญาไม่ได้เป็นอย่างที่ท่านคิด” 2) “เขาวนปัญญา: ของขวัญที่ได้มาจากธรรมชาติ” 3) “อะไร

อาจารย์ ภาคริชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
Lecturer, Department of Education Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus.

ที่ทำให้คนโง่เขลา” 4) “จิตใจ: กล่องแพนโดร่า” 5) “จากจิตคิด – สูจิตว่าง” 6) “อิสระจากเงื่อนไข – มองออกไปนอกกล่อง” 7) “ออกอาการ ชันบันไดและสิ่งขวางกั้น ปุจฉา – วิสัชนา” และ 8) “ปัจฉิมกถา: ค้นพบเขาวนัปัญญาได้ด้วยกราวานา” ในแต่ละบทมีความเชื่อมโยงร้อยเรียงกัน กล่าวคือ หนังสือเริ่มต้นด้วยการอารัมภบทสั้นๆ โดยการปฏิเสธความเข้าใจที่คนทั่วๆ ไปมักคิดว่าเขาวนัปัญญาเป็นความฉลาดปราดเปรื่องอันเนื่องมาจากการศึกษาหรือมาจากความรู้ ก่อนที่จะนำไปสู่บทต่อมาเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจร่วมกันของผู้อ่านถึงความหมายที่แท้ของเขาวนัปัญญา เริ่มจากการกล่าวถึงที่มาของเขาวนัปัญญาโดยเปรียบว่าเป็นของขวิญที่ได้จากธรรมชาติ เขาวนัปัญญาเป็นการเติบโตของจิตสำนึกที่อยู่ภายใน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าปัญญาที่มาจากใจ และโยงไปสู่บทต่อไปที่ว่าด้วยความโง่เขลาซึ่งเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับเขาวนัปัญญา จากนั้นจึงนำมาสู่บทต่อไปที่ว่าด้วยเรื่องจิตใจซึ่งสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความคิดแต่จะเป็นอิสระได้ด้วยการปล่อยจิตให้ว่าง ซึ่งต่อเนื่องกับบทถัดมาที่กล่าวถึงการปลดปล่อยตนเองจากความคิดที่ครอบงำ ไม่ยึดติด ไม่พึ่งพาปัจจัยภายนอก แต่ปลดปล่อยตนเองให้เป็นอิสระด้วยการตื่นรู้จากภายใน นอกจากนี้ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นว่าเขาวนัปัญญาเป็นจิตลักษณะที่มนุษย์ต้องมีในวิถีการดำรงชีวิตอย่างยิ่ง จึงมีบทหนึ่งที่ว่าด้วยปุจฉา – วิสัชนา การตั้งคำถามและคำตอบในสถานการณ์ที่คนในสังคมมุ่งง โดยสรุปคำตอบว่าหากอยากตื่นรู้ก็จงมีชีวิตอยู่ด้วยเขาวนัปัญญา ก่อนที่จะมาสู่ปัจฉิมกถาหรือบทสรุปว่ามนุษย์สามารถค้นพบเขาวนัปัญญาได้ด้วยการกราวานาแล้วจะได้เป็นมนุษย์ที่แท้จริง ที่สมบูรณ์

จากเนื้อหาในหนังสือ “Intelligence ...เป็นไปได้อย่างไรปัญญา...” มีประเด็นที่เป็นสาระสำคัญให้พิจารณา ดังนี้

Osho แสดงความคิดเห็นต่อระบบการศึกษาว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมเขาวนัปัญญาซึ่งเป็นทักษะการแก้ปัญหาด้วยตัวเองอย่างเป็นธรรมชาติ แต่ทว่าด้วยระบบการศึกษาที่กำหนดให้เด็กต้องเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นตัวการทำลายเขาวนัปัญญาของมนุษย์ให้หายไป โดยมีน้ำเสียงโจมตีอย่างรุนแรงว่า

“การศึกษาแบบครอบจักรวาลนำมาซึ่งหายนะ” (ประพนธ์ ภาสขยิต, 2550, น. 29) ทั้งนี้เป็นเพราะระบบการศึกษาทำให้เด็กจดจำความรู้ทั้งหลายตามๆ กันมาโดยปราศจากหยั่งรู้ อีกทั้งละเลยว่าเด็กแต่ละคนมีความเก่งในแต่ละด้านแตกต่างกันไป และเมื่อตัดสินความฉลาดของเด็กด้วยการแข่งขัน การเปรียบเทียบก็จะกลายเป็นการทำลายล้างเขาวนัปัญญา อีกทั้งเมื่อเข้ามาสู่สังคมที่มีการควบคุมมนุษย์ด้วยความโลภและความกลัว มีการสร้างลัทธิตามอย่างจนมนุษย์เห็นว่าการเอาอย่างหรือการเลียนแบบเป็นเส้นทางที่ปลอดภัย มนุษย์ก็กลายเป็นเอกสารลำเนา ไร้ความเป็นตัวตนของตนเอง

Osho ยังโจมตีสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยว่า สร้างเด็กให้มีประสิทธิภาพ แต่ไม่ได้สร้างให้มีเขาวนัปัญญา โดยเฉพาะโครงสร้างมหาวิทยาลัยที่ Osho อ้างอิงว่าเคยอยู่ทั้งในฐานะนักเรียนและอาจารย์ทำให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยไม่ได้สนใจเรื่องการสร้างเขาวนัปัญญา มีหน้าซ้ำยังต่อต้านเพราะเขาวนัปัญญาทำให้เด็กไม่เชื่อฟัง นอกจากนี้ระบบสถาบันการศึกษาทั่วโลกต่างล้วนเน้นให้มนุษย์มีความสามารถในการจดจำสิ่งต่างๆ ให้มากขึ้นเท่านั้น ทำให้

เขาวนัปัญญาถูกบิดเบือนไปสู่ความคิดที่ว่าความจำมีประโยชน์ แต่เขาวนัปัญญาเป็นอันตราย เพราะมนุษย์ที่มีเขาวนัปัญญาเป็นผู้ที่ใครๆ อยู่ร่วมด้วยยาก พวกเขาปฏิเสธความเชื่อ ความมงมฉาย และปฏิเสธความรุนแรง จึงยากที่ใครจะครอบงำได้ ผู้นำจึงไม่ต้องการให้กลุ่มชนมีเขาวนัปัญญา เขาเพียงต้องการให้กลุ่มชนมีความหวังและความเชื่อเท่านั้น

การให้ความสำคัญทั้งด้านวิทยาศาสตร์และด้านจิตวิญญาณควบคู่กันไปเป็นสิ่งที่มนุษย์ควรกระทำเพราะผู้ที่สามารถเชื่อมโยงเรื่องราววัตถุกับเรื่องทางจิตวิญญาณจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ซึ่งเป็นอนาคตสำหรับมนุษยชาติ Osho ได้ยกตัวอย่างโลกตะวันตกที่มีการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์แต่กลับพร่องทางจิตวิญญาณ ส่วนโลกตะวันออกมีการพัฒนาทางจิตวิญญาณแต่กลับพร่องทางด้านวิทยาศาสตร์แทนจึงทำให้มีชีวิตอยู่โดยใช้ศักยภาพเพียงแค่อครั้งเดียว ดังนี้ Osho จึงไม่ปฏิเสธเทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์ในฐานะที่อำนวยความสะดวกให้มนุษย์มีเวลาเหลือที่จะทำความเข้าใจกับจิตมากขึ้น

Osho เสนอว่า วิธีการดำเนินชีวิตอย่างมีเขาวนัปัญญาเพื่อตอบสนองอย่างสร้างสรรค์กับปัจจุบันขณะ คือ การหยุดที่จะเชื่อฟังโดยอัตโนมัติ แต่ตอบสนองด้วยการตัดสินใจว่าควรหรือไม่ควรอย่างไร เพราะอะไร นอกจากนี้ยังควรอยู่อย่างเรียบง่ายกล่าวคือ เป็นตัวของตัวเอง ยอมรับตัวเอง เป็นอย่างที่เป็น ไม่มีเป้าหมาย ไม่มีอุดมคติอันจะก่อให้เกิดการแบ่งแยกในตัวเอง ประการสำคัญการมุ่งสู่เป้าหมายและอุดมคติว่าเป็นเรื่องที่ต้องทำให้เกิดในอนาคต ทำให้พลาดความจริงที่ว่า ความเรียบง่ายคือการมีชีวิตอยู่อย่างชั่วขณะต่อชั่วขณะเท่านั้นโดยไม่ปรับแต่ง ไม่พยายาม และไม่แทรกแซง แต่อยู่ด้วยความเป็นมิตรอย่างลึกซึ้งกับตนเอง

ในบทท้ายๆ ของหนังสือ Osho ได้กลับไปเน้นย้ำในเรื่องเดิมอีกครั้งคือเขาวนัปัญญาเป็นเรื่องธรรมชาติ เด็กเกิดมาพร้อมเขาวนัปัญญาแต่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์และสังคมกลับทำลายเขาวนัปัญญาของเด็กให้สูญหายไปโดยเน้นความจำ และคำตอบที่ถูกต้อง นอกจากนี้ Osho ยังกล่าวว่าศาสนาคือกับดักเพราะศาสนาคือการยึดติด ไม่ต่างอะไรกับการติดคุก วิธีที่จะออกจากคุกได้คือการมีเขาวนัปัญญา และค้นพบเขาวนัปัญญาได้โดยการภาวนา หรือ การผ่อนคลาย และปล่อยวางเมื่อใดที่ออกจากจิตคิดมาเพียงแค่เฝ้าดู รู้เห็น เมื่อนั้น ผู้นั้นก็จะเป็นอิสระ เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์

จากสาระสำคัญข้างต้น ผู้วิจารณ์มีทั้งความรู้สึกเห็นด้วยและเห็นต่างในกรณีที่ Osho แสดงความคิดเห็นว่าระบบการศึกษาและสถาบันการศึกษาเป็นตัวการทำลายเขาวนัปัญญา กล่าวคือ ผู้วิจารณ์เห็นด้วยว่า ระบบการศึกษาแบบยึดยึดความรู้อันแล้วตัดสิ้นเด็กโดยการแข่งขัน และการเปรียบเทียบโดยวัดผลจากความจำ และคำตอบที่วางไว้แล้วว่าถูกต้องนั้น เป็นตัวการทำลาย เขาวนัปัญญาของเด็กอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการศึกษาที่ต้องการให้เด็กเชื่อฟังโดยควบคุมด้วยคำว่าเด็กดี ทั้งนี้ ผู้วิจารณ์เห็นได้จากกรณีศึกษาในประเทศไทยที่มีงานวิจัยผลสำรวจพบว่าเด็กไทยมีลักษณะที่น่าเป็นห่วงและต้องแก้ไข คือ “1) การยอมรับการคอร์รัปชัน 2) มีเด็กไทย 12% เท่านั้นที่คิดเป็นคิดได้และกล้าแสดงความคิดเห็น ขณะที่ 63% คิดได้แต่เงียบ ไม่แสดงออก สุดท้ายก็คล้ายตามผู้อื่น และที่เหลืออีก 25% เป็นเด็กที่คิดไม่ได้ แสดงออกก็ไม่ได้ ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า สังคมไทยไม่มีความคิดเห็นที่หลากหลาย ไม่มีวิธีคิด และ 3) เด็กไทยซึ่งเกียจทำงาน

ทำงานไม่เป็น เพราะเรียนอย่างเดียว (เป้าหมายหลักสูตรใหม่มุ่งสอนให้คิดต่างทำงานเป็น, 2556)

อย่างไรก็ตามผู้วิจารณ์ไม่เห็นด้วยที่ Osho มองระบบการศึกษาและสถาบันการศึกษาแต่ ขอบกรอบเพียงด้านเดียว อีกทั้งเหมารวมเกินไปว่า “ทั่วโลก” ทั้งนี้ระบบการศึกษาและสถาบันการ ศึกษาในโลกนี้มีความหลากหลาย และเปิดกว้างมากขึ้น เช่น การศึกษาทางเลือก

ประเด็นที่ผู้วิจารณ์เห็นด้วยอย่างยิ่งยวดกับแนวคิดของ Osho คือ การให้ความสำคัญทั้ง ด้านวิทยาศาสตร์และด้านจิตวิญญาณควบคู่กันไป เพราะนั่นหมายถึงความเข้าใจความเป็นไปของ โลก ไม่สุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่ง และพร้อมที่จะอยู่ท่ามกลางความเป็นไปเหล่านั้นอย่างมีดุลยภาพ

นอกจากนี้ ผู้วิจารณ์ยังเชื่อมั่นเช่นเดียวกับ Osho ว่า ทุกคนเกิดมาพร้อมกับเขาวงกตปัญญา ถึงแม้ว่าเขาวงกตปัญญาของพวกเขาจะแตกต่างกันในด้านการแสดงออก เช่น คนหนึ่งมีเขาวงกตปัญญา ทางด้านดนตรี อีกคนหนึ่งมีเขาวงกตปัญญาทางด้านคณิตศาสตร์ แนวคิดนี้สอดคล้องกับกับแนวคิด พหุปัญญาของ Howard Gardner ที่เห็นว่าเด็กแต่ละคนมีความโดดเด่นในแต่ละด้านแตกต่างกันไป ผู้ปกครองและผู้สอนควรสังเกตและหาให้พบ เพื่อที่จะเสริมเติมในจุดด้อยและพัฒนาเพิ่มเติมในจุด เด่นให้ฉายชัดยิ่งขึ้นไป

แม้ Osho จะวิพากษ์สถาบันศาสนาและผู้เผยแผ่ศาสนาว่าเป็นผู้ทำให้มนุษย์เกิดความกลัว จนต้องเชื่อในศาสนาเพื่อเป็นหลักยึดเหนี่ยวจนหลงลืมเขาวงกตปัญญาของตน แต่นั่นเป็นการวิพากษ์ เปลือกของศาสนาเหล่านั้น ผู้วิจารณ์เชื่อว่า Osho ได้ศึกษาแก่นธรรมคำสอนของศาสนาต่างๆ มา อย่างลึกซึ้ง จากการที่ Osho กล่าวอย่างชื่นชมในเขาวงกตปัญญาของผู้คนศาสนาต่างๆ โดยเฉพาะ พระพุทธเจ้า Osho จึงเสนอธรรมะที่จำเป็นต่อวิถีการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบัน นั่นคือ การภาวนา ซึ่งเป็นการฝึกฝนเพื่อที่จะตื่นรู้ หรือมีสติกับเหตุการณ์ที่ประสบทุกขณะเวลา ดังที่ปรากฏในหนังสือว่า “เขาวงกตปัญญา เป็นการเติบโตของจิตสำนึกที่อยู่ภายใน มันไม่ใช่เรื่องความรู้ มันเป็นเรื่องความ สามารถที่จะสงบนิ่งได้ คนที่มีเขาวงกตปัญญาจะไม่ทำอะไรโดยใช้ประสบการณ์จากอดีต เขาจะอยู่กับ ปัจจุบันเท่านั้น เขาจะไม่ตอบโต้ (reach) เขาเพียงแต่ตอบสนอง (ประพนธ์ ผาสุขยิต, น. 17) ซึ่ง สอดคล้องกับการคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” อันเป็นการคิดใคร่ครวญอย่างแยบคายหรือจิตคิดที่มีสติ นั้นเอง นอกจากนี้ การที่เขาวงกตปัญญาเป็น “การตอบสนองอย่างสร้างสรรค์กับปัจจุบันขณะ” (the Creative Response to Now) ก็สอดคล้องกับคำว่า “การหยั่งเห็น” (Insight) ซึ่งเป็นการกระจำ งแจ้งในใจอย่างฉับพลันทันที จึงน่าจะโยงไปศึกษาร่วมกับแนวคิดของกลุ่ม Gestalt (Gestalt's Theory) ที่เชื่อมั่นในกระบวนการเรียนรู้และการแก้ปัญหาด้วยการหยั่งเห็น อันจะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการ เรียนการสอนต่อไป

หนังสือ “Intelligence ...เป็นไปไม่ได้ด้วยปัญญา...” แม้จะเป็นงานแปลและเรียบเรียง แต่ผู้ ถ่ายทอดได้คัดเลือกคำได้ตรงความหมายและเรียบเรียงได้อย่างสละสลวย ด้านการถ่ายทอดแนวคิด ผ่านเนื้อหาภาษาผู้อ่านนั้น Osho ใช้การบรรยายควบคู่กับการอธิบายโดยยกหลักเหตุผล และตัวอย่าง มาสนับสนุนแนวคิดเป็นระยะๆ ดังนั้นแม้ประเด็นที่ถ่ายทอดจะเป็นเรื่องลึกซึ้ง แต่ก็ไม่ยากเกินกำลัง คนทั่วไปจะทำความเข้าใจ อีกทั้งยังมีอารมณ์ขันในเชิงเหน็บแนม เป็นการสะกิดแรงๆ ให้สะดุดคิด “Intelligence ...เป็นไปไม่ได้ด้วยปัญญา...” จึงเป็นประโยชน์ทั้งทางวิชาการและการดำเนินชีวิต กล่าวคือ

ในทางวิชาการ แนวคิดของ Osho สามารถนำมาศึกษาเพิ่มเติมในด้านกระบวนการเรียนรู้ หรือ ศึกษาพร้อมกับแนวคิดทฤษฎีสำคัญๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ เพื่อประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนได้ ส่วนในด้านการดำเนินชีวิต หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับผู้คนในสังคมที่กำลังหลงวน ยึดติดอยู่กับ ความรู้ ความฉลาดปราดเปรื่อง แต่ติดกับดักแห่งอารมณ์ จนตอบโต้สถานการณ์ที่ถาโถมเข้ามา อย่างลืมหูลืมตา การอ่าน “Intelligence ...เป็นไปได้ด้วยปัญญา.” จึงเป็นคู่มือในการดึงสติกลับมาทบทวน สู่การตอบสนองอย่างสร้างสรรค์กับปัจจุบันขณะตามที่ผู้บรรยายและผู้แปลวาดหวัง

เอกสารอ้างอิง

- เป้าหมายหลักสูตรใหม่สอนให้คิดต่าง-ทำงานเป็น (2556, 2 มิถุนายน). *เดลินิวส์* [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.adilynews.co.th/Content/education/178984.html/> (วันที่ค้นข้อมูล: 30 พฤษภาคม 2557)
- Osho (2550) *Intelligence "...เป็นไปได้ด้วยปัญญา..."* แปลและเรียบเรียงโดย ประพนธ์ พาสุขยัต (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บริษัทไยไทม์ ครีเอทีฟ กรุ๊ป จำกัด